

Полонка І.А.

ПВНЗ «Буковинський університет»

ВІКОВИЙ КРИТЕРІЙ СУБ'ЄКТІВ ОБ'ЄКТИВНО-ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ: ТЕОРІЯ ТА АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

У статті проаналізовано законодавство зарубіжних країн щодо визначення вікового критерію суб'єктів об'єктивно-протиправного діяння. Досліджені підстави диференціації відповідальності неповнолітніх залежно від їх віку у романо-германській, англо-американській, релігійній правовій та далекосхідній правових сім'ях. Виведено авторські пропозиції, які можуть бути корисними в удосконаленні інституту об'єктивно-протиправного діяння у цій сфері, а саме: а) спадкоємним для України міг би застосовуватися досвід країн ФРН, Франції та Японії, згідно з яким до неповнолітніх правопорушників застосовуються різноманітні заходи виховного характеру. Саме ця тенденція є домінуючою у європейському товаристві. Вона базується на ідеї, що неповнолітні правопорушники перебувають у складному становищі перехідного віку, недоліки соціалізації якого краще подолати заходами освітньої підтримки замість покарання; б) підтримуємо позицію про відродження судів для неповнолітніх в Україні. Світовий досвід боротьби зі злочинністю неповнолітніх, а також організації захисту прав дітей і молоді показує, що заходи, які вживаються окремими структурами держави і громадськості, без координуючої ролі спеціально створених для цих цілей судів належного ефекту не мають; в) позитивно зарекомендував досвід країн романо-германської правової сім'ї щодо врегулювання питання призначення та відбування покарання неповнолітніми особами спеціально прийнятим актом, в основі якого лежить презумпція настання кримінальної відповідальності залежно від їх віку. Хоча неповнолітні особи мають власне інтелектуальне бачення світу, однак у них ще не сформований досить стійкий рівень фізичного, морального та психологічного розвитку, як у дорослої людини. Тому вказаний підхід допоможе якомога краще врахувати всі особливості неповнолітнього у разі вчинення над ним правосуддя.

Ключові слова: об'єктивно-протиправне діяння, неповнолітній, зарубіжне законодавство, вік кримінальної відповідальності, покарання.

Постановка проблеми. Проблема вікового критерію суб'єктів об'єктивного протиправного діяння завжди є актуальною, оскільки зачіпає прошки самої незахищеної категорії населення – дітей. Зі століття у століття великі вчені-правознавці намагалися визначити оптимальний вік настання кримінальної відповідальності (тобто такий вік, з якого людина має нести кримінальну відповідальність, усвідомлюючи свою провину) та які заходи і міри покарання слід до них застосувати.

Для вирішення цієї та низки інших проблем, що стосуються настання та відбування покарання для осіб, які не досягли на момент вчинення діяння віку, передбаченого законом, доцільним видається звернутися до досвіду іноземних країн.

Зважаючи на новітні тенденції глобалізації юриспруденції для України запозичення європейського досвіду є важливою задачею сьогодення. Інтеграція нашої держави у міжнародну спільноту вимагає приведення національного законодавства, що стосується відповідальності

неповнолітніх, відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів.

Щоб забезпечити відносну репрезентативність результатів творчого пошуку, вважаємо, що у ньому необхідно представити законодавство правових систем сучасності на чолі з провідними державами світу. Логічним видається також вивчення нормативно-правової бази країн, які регламентують протиправні діяння, скоєні неповнолітніми особами, не тільки за допомогою кримінального кодексу, а й мають низку законів, що більш детально урегульовують ці проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у вирішення проблем кримінальної відповідальності неповнолітніх зробили у своїх працях такі вчені, як: Ю.В. Баулін, Н.Л. Березовська, І.П. Васильківська, В.М. Бородін, В.М. Бурдін, Т.О. Гончар, Л.С. Дубчак, Н.Я. Ковтун, Н.М. Крестовська, Н.А. Орловська, В.Я. Тацій та ін. Однак питання вікової характеристики суб'єктів об'єктивно-протиправного діяння в Україні та за її межами у

наукових працях вивчалось лише фрагментарно, тому пропонуємо більш ґрунтовно та комплексно дослідити його.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати віковий критерій суб'єктів об'єктивно-протиправного діяння у законодавстві країн світу та виявити позитивні приклади, які слід перейняти нашої державі для наслідування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб дослідити такий різновид об'єктивно-протиправного діяння, як діяння неадолтних суб'єктів, а саме осіб, які не досягли на момент вчинення протиправного діяння віку, передбаченого законом, необхідно встановити та порівняти вікові межі у сфері відповідальності неповнолітніх. Міжнародна спільнота погодила можливість настання відповідальності до досягнення повноліття, більшість держав підтримує це положення. Однак міжнародні стандарти визнають право країн самостійно визначати вік настання відповідальності, тому у державах сучасних правових систем світу мінімальний вік кримінальної відповідальності істотно різниться і становить: у Єгипті, Іраку, Лівані, Ємені та деяких інших країнах – 7 р.; у Франції, низці штатів США – 13 р.; у Болгарії, КНДР, Норвегії, Румунії, Іспанії, ФРН – 14 р.; у Данії, Фінляндії, Швеції – 15 р. [1, с. 22]. Розглянемо це питання детальніше.

Для держав романо-германської правової сім'ї характерним є врегулювання питання настання відповідальності неповнолітніми спеціально прийнятим актом, а не кримінальним кодексом. До прикладу, КК Франції не передбачає норм про настання відповідальності за вчинення неправомірних діянь молодими злочинцями. Такі положення відображені в Ордонансі про відповідальність неповнолітніх правопорушників № 45-174 від 2 лютого 1945 р. [2]. Останній встановлює спеціальний правовий режим, в основі якого лежить презумпція настання кримінальної відповідальності неповнолітніх залежно від їхнього віку (див. таблицю 1).

В Іспанії інститут покарання неповнолітніх регулює «Закон про кримінальну відповідальність неповнолітніх», який говорить, що до кримінальної відповідальності притягуються діти віком від 14 до 18 р. Максимальне покарання становить 5 р. перебування у спеціальному центрі. Для дитини молодше 14 р. кримінальна відповідальність не передбачена. Особи, старші 18 р., притягуються до відповідальності відповідно до КК Іспанії [3].

КК Німеччини так само, як і КК Франції та Іспанії, не передбачає норм про відповідальність неповнолітніх правопорушників. Хоча у ст. 19 КК Німеччини зазначено, що неосудним є той, хто під час вчинення діяння ще не досяг чотирнадцятирічного віку [4].

Поряд із КК у Німеччині як джерело права діють безліч законів. Наприклад, у ст. 10 КК Німеччини передбачені особливі приписи щодо неповнолітніх, а саме кримінальна відповідальність неповнолітніх регулюється ще і Законом «Про відправлення правосуддя у справах неповнолітніх». Положення останнього має пріоритетне значення порівняно з нормами КК.

Відповідно до ст. 5 вказаного закону для неповнолітніх злочинців передбачені виховні, виправні та у виняткових випадках міри покарання [5].

Викладене дає змогу виділити деякі загальні особливості залучення неповнолітніх осіб до кримінальної відповідальності в Іспанії, Франції та ФРН: по-перше, захист прав, свобод і законних інтересів молодих правопорушників у разі призначення їм покарання забезпечується кримінально-правовими нормами, відображеними в спеціальних законах про відправлення правосуддя щодо неповнолітніх; по-друге, кримінальна політика зазначених країн спрямована на виховання неповнолітніх правопорушників, а не на їх залякування.

Не менш цікавим для дослідження є досвід країн, що входять до англо-американської правової системи права.

Питання про покарання неповнолітніх у джерелах права та науковій доктрині США є неоднозначним. У кримінальному законодавстві США відсутній єдиний та чітко виражений критерій градації неповнолітніх за віком, що дає змогу застосовувати до різних вікових груп різні виховні заходи й покарання. Першу групу становлять особи, які не досягли 7 р. Ця категорія осіб, відповідно до норм загального права, не притягується до кримінальної відповідальності. Друга група включає осіб віком від 7 до 14 р., які визнаються «нездатними» вчинити злочин. Разом із тим ця презумпція може бути спростована доказом того, що особа усвідомлювала характер і ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння. І останню групу становлять особи, які досягли 14 р. та притягуються до кримінальної відповідальності у повному обсязі (див. таблицю 2).

Досить спірним видається нам положення про залучення дітей до кримінальної відповідальності віком від 7 до 14 р. Вважаємо, що у такому

Вік, з якого настає кримінальна відповідальність у країнах романо-германської правової сім'ї

Країни	Вік	Відповідальність
Франція	10–13 р.	Зазвичай заходи безпеки, поодинокі виховні заходи (наприклад, конфіскація предмета, що належить неповнолітньому і служив для вчинення злочинного діяння або отриманого в результаті його вчинення і т.п.).
	13–16 р.	Заходи безпеки або виховні заходи.
	16–18 р.	Заходи безпеки, виховні заходи, скорочене покарання або звичайне покарання, передбачене санкцією відповідної статті.
Іспанія	до 14 р.	Заходи, спрямовані на перевиховання неповнолітніх.
	з 14 до 18 р.	Заходи, не пов'язані з обмеженням свободи: амбулаторне лікування психічного здоров'я або наркоманії; відвідування денного спеціалізованого центру; обов'язок проживати з певною людиною, сім'єю або освітньою групою; проведення вихідних у будинку; свобода під наглядом; реалізація соціально-освітніх завдань; скасування дозволу на водіння мопеда або ліцензії на полювання. Заходи з обмеженням або позбавленням волі: знаходження в спеціалізованому центрі у закритому режимі; інтернування в частково відкритому режимі; проживання у центрі, але з перебуванням у відкритому режимі.
	18–21 р.	Можуть застосовуватися положення закону про кримінальну відповідальність неповнолітніх у спеціально передбачуваних випадках (ст. 69 КК).
Німеччина	14–18 р.	Для притягнення осіб від 14 до 18 р. до кримінальної відповідальності потрібно спростувати презумпцію неосудності. Тобто довести, що під час скоєння злочину за своїм моральним й інтелектуальним розвитком неповнолітній був зрілим для того, щоб усвідомлювати протиправність діяння, але продовжував діяти на свій розсуд.
	18–21р.	Примусові заходи виховного характеру, виправні заходи або покарання для неповнолітніх, якщо застосування примусових заходів виховного характеру є недостатнім.

віці дитина навряд чи може усвідомлювати характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого нею діяння.

Варто вказати і той факт, що питання про вік кримінальної відповідальності у США, як правило, регулюється законодавством штатів. Так, за КК штату Міннесота діти, що не досягли 14-річного віку, не здатні вчинити злочин, а до відповідальності за кримінально каране діяння вони можуть притягуватися від 14 до 18 р., у КК Колорадо і у КК Луїзіани встановлений 10-річний вік для притягнення особи до кримінальної відповідальності, у КК Джорджії та Іллінойсі – 13-річний вік. Однак у більшості штатів, відповідно до положень кримінальних кодексів, до відповідальності все ж таки можуть бути притягнуті лише особи, які досягли 14 р.

Правова система Англії, як і раніше, залишається некодифікованою, а статутне і прецедентне право є основними регуляторами суспільних відносин. Питання про відповідальність неповнолітніх регламентуються такими законами: «Про дітей і підлітків» (1969 р.); «Про повноваження кримінальних судів» (1973 р.); «Про магістратські суди» (1980 р.); «Про кримінальну юстицію» (1988 р.); «Про злочин і інші порушення порядку» (1998 р.).

Відповідно до названих законів в Англії виділяються три групи неповнолітніх: діти віком до 10 р., діти від 10 до 14 р. і неповнолітні віком від

14 до 18 р. [6, с. 6]. На дітей віком до 10 р. поширюється презумпція про те, що у зазначеному віці вони не можуть бути кримінально дієздатними. За загальним правилом діти віком від 10 до 14 р. також вважаються кримінально недієздатними, однак судова практика і доктрина кримінального права Англії виходить з того, що дитина у цьому віці може бути звинувачена у скоєнні злочину.

Розглядаючи питання призначення покарання у країнах англо-американського права, відзначимо, що у зв'язку із наявністю широких дискреційних повноважень суддів система призначення покарання неповнолітнім залежить від конкретних юрисдикцій та може бути чи зовсім формалізованою, чи навпаки, зосередженою на реабілітаційних програмах. Обов'язковою частиною таких програм має бути компенсація та реституція потерпілому.

Для країн релігійної правової сім'ї вік юридичної відповідальності – це вік статевого дозрівання людини або за мусульманським кримінальним правом – повноліття. Серед найважливіших ознак повноліття – це здатність дбати про служіння Господу Славному і Великому більше, ніж про насолоду плоті, хто ж не володіє цією властивістю, того мудреці вважають неповнолітнім [7, с. 145–146]. Це положення знайшло відображення у Законі «Про ісламські кримінальні покарання» Ісламської

Вік, з якого настає кримінальна відповідальність у країнах англо-американської правової сім'ї

Країни	Вік	Відповідальність
США	7–14 р.	Діти віком 7–14 р. визнаються нездатними вчинити злочин. Однак така презумпція може бути спростована доказом того, що особа усвідомлювала характер і ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння.
	з 14 р.	Притягаються до кримінальної відповідальності у повному обсязі, тобто до них можуть застосовуватися позбавлення волі, штраф.
Англія	10–14 р.	Дитина віком 10–14 р. вважається нездатною здійснити злочин, але презумпція може бути спростована доказом того, що особа зазначеного віку у момент скоєння злочину усвідомлювала протиправність своєї поведінки, а питання про її застосування вирішується індивідуально.
	14–17 р. (у призна-ченні покарань до них прирів-нюються молоді люди віком від 17–21 р.)	Несуть різну кримінальну відповідальність залежно від типу та складності злочину. Довічне позбавлення волі може бути призначене лише злочинцю, що належить до старшої вікової групи неповнолітніх (17–20 р.). Для неповнолітніх молодших 17 р. строк позбавлення волі не має перевищувати 1 р. За загальним правилом, встановленим в англійському законодавстві, мінімальний строк позбавлення волі становить 3 тижні, а максимальний залежить від конкретного віку неповнолітнього правопорушника. Для осіб, що скоїли злочин у 17–20 р. максимальний строк позбавлення волі дорівнює максимальному терміну, передбаченому дорослим особам за аналогічний злочин.

Республіки Іран [8]. Згідно зі ст. 49, 50 цього Закону малолітні особи (за ісламськими релігійними законами визнаються особи, які не досягли неповноліття) не підлягають кримінальній відповідальності взагалі.

Слід зазначити, що в ч. 1 ст. 1210 ЦК Ісламської Республіки Іран на основі ісламської релігії за календарем сонячної хіджри (Шамсі) повноліттям визнається досягнення віку 15 р. для хлопчиків і 9 р. для дівчаток [9, с. 64]. Відповідно до примітки 2 ст. 49 Закону «Про ісламські кримінальні покарання» за необхідності тілесного покарання дитини, яка вчинила правопорушення, таке покарання має бути свідомо доцільним і не має перевищувати звичайних меж. Згідно зі ст. 50 вказаного Закону, якщо особа, яка не досягла повноліття, здійснить убивство, завдасть тілесні ушкодження або побої, відповідальність за його злочин несуть поручителі (Акила – близькі родичі чоловічої статі). У разі заподіяння шкоди майну відповідальність лежить на самій дитині. Відшкодування шкоди здійснюється з майна дитини її законним представником (вали – найближчим родичем чоловічої статі по чоловічій лінії).

В Ізраїлі створено спеціальну судову інстанцію – трибунал, який покликаний розглядати правопорушення неповнолітніх. Врегульованою є норма, відповідно до якої не можна притягнути до відповідальності неповнолітнього, якщо пройшов рік з моменту скоєння такого правопорушення і немає згоди юридичного радника уряду. Оскільки на кожне правило є виняток, це правильно і в цій

ситуації – якщо менше ніж через рік після скоєння неповнолітнім злочину йому виповниться 18 р. Наприклад, якщо скоїв злочин у 17,5 р., тобто менш ніж через рік виповнилося 18 р., то можливо притягнути до кримінальної відповідальності і як міне рік.

У разі якщо неповнолітнього визнано винним у скоєнні правопорушення, то суд зобов'язаний отримати спеціальний документ – висновок соціального працівника, який відіграє провідну роль під час призначення покарання. Тобто залежно від того, що напише соціальний працівник, багато в чому залежить рішення судді. Як правило, такий документ складається за результатами знайомства зі справою і спілкування із неповнолітнім, яких може бути кілька.

Аналізуючи інститут відповідальності неповнолітніх у країнах релігійної правової сім'ї, ми дійшли висновку, що первинною проблемою у цій галузі є відсутність категорії неповнолітніх злочинців, позаяк йдеться лише про визначення віку притягнення до кримінальної відповідальності. Піддається критиці також низка покарань, які застосовуються до неповнолітніх осіб. Вони не тільки суперечать основним міжнародним нормам захисту прав дитини, а і мають дуже жорсткий характер і використовуються до різко низької вікової групи дітей.

У далекосхідних країнах питання застосування до неповнолітніх осіб засобів кримінально-правового впливу за вчинені ними правопорушення характеризується особливою рівновагою між

покаранням неповнолітніх та наданням їм захисту й опіки, враховуючи значний вплив цілої низки соціальних чинників, що призводять до скоєння злочину.

У Японії кримінальна відповідальність неповнолітніх регламентується Законом «Про неповнолітніх» [10]. У ст. 41 КК Японії зазначається, що дії, вчинені особою, що не досягла віку 14 р.,

Таблиця 3

Вік, з якого настає кримінальна відповідальність у країнах релігійної правової сім'ї

Країни	Вік	Відповідальність
Іран	Повноліттям визнається досягнення віку 15 р. для хлопчиків і 9 р. для дівчаток	У Законі «Про ісламські кримінальні покарання» немає норми, яка передбачає види покарань, що застосовуються до неповнолітніх. З цього випливає, що до осіб, які не досягли повноліття, можуть застосовуватися всі ісламські покарання, передбачені законом: нормоване покарання (худуд – «обмеження»); відплата (кісас); віра (дійа); судове стягнення (тазир); стримуючі заходи.
Ізраїль	з 12–18 р.	Неповнолітнього, якому виповнилося 12 р., але ще немає 13 р., не можна притягнути до відповідальності без узгодження із соціальним працівником у справах неповнолітніх. Суд має право не накладати на неповнолітнього, якому не виповнилося 18 р., такі покарання (довічне покарання, мінімальне покарання або обов'язкове за таке правопорушення), навіть якщо вони є обов'язковими за такі види правопорушень. Але за такі види правопорушень суд зобов'язаний накласти покарання, передбачене законом: проти нацистських злочинців відповідно до норм Закону «Про запобігання злочинів проти людства» та Закону «Про правопорушення на повітряному транспорті»; вбивства. Способи перевиховання: контроль з боку людини, яка не є батьком, однак буде відповідальною за майбутнє неповнолітнього, надавши їй повноваження батька і опікуна; перебування неповнолітнього під контролем соціальної служби; отримати від неповнолітнього або батька зобов'язання, що неповнолітній не вчинить жодного злочину; щоденне відвідування неповнолітнім спеціальної установи для неповнолітніх; поміщення неповнолітнього до спеціального закритого закладу; обов'язок виплатити неповнолітнім або його батьком штрафу; обов'язок виплатити неповнолітнім або його батьком компенсації постраждалій особі.

Таблиця 4

Вік, з якого настає кримінальна відповідальність у далекосхідних країнах

Країни	Вік	Відповідальність
Японія	14–16 р. 12 р. (з 2007 р. у виняткових випадках за особливо тяжкі злочини)	Заходи виховного впливу, а саме: захисні заходи, направлення у виправно-виховні установи, але у виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів можливе і призначення кримінальних покарань.
	16–20 р.	Крім заходів виховного впливу, застосовується така система кримінальних покарань: малий штраф; штраф; кримінальний арешт; позбавлення волі без примусової праці; позбавлення волі з примусовою працею; смертна кара (після досягнення 18 р.).
Китай	14–16 р.	Особи від 14–16 р. підлягають кримінальній відповідальності, якщо вони вчинили вбивство, заподіяли тяжкі тілесні ушкодження, зґвалтування, грабїж, розповсюдження наркотиків, підпал, вибух, отруєння або інші злочини, що істотно порушують громадський порядок. До такої категорії осіб може бути застосовано більш м'яке покарання або призначене покарання нижче від найнижчої межі. Якщо покарання не призначено, то глави сімей, опікуни зобов'язані посилити контроль за поведінкою таких дітей, за їх вихованням, за необхідності ці особи можуть бути взяті на виховання державою
	з 16–17 р.	основні покарання: нагляд; короткостроковий арешт; строкове позбавлення волі; безстрокове позбавлення волі. Додаткові покарання: грошовий штраф; позбавлення політичних прав; конфіскація майна. Смертна кара признається з 18 р.

не є кримінально караними [11]. У Японії у 2007 р. у зазначений закон були внесені зміни щодо віку настання кримінальної відповідальності, так, у виняткових випадках за особливо тяжкі злочини він знижений до 12 р.

За КК Китаю загальним віком кримінальної відповідальності є 16 р. (ч. 1 ст. 17). Частина 2 ст. 17 встановлює, що особи від 14–16 р. підлягають кримінальній відповідальності, якщо вони вчинили вбивство, заподіяли тяжкі тілесні ушкодження, звалтування, грабіж, розповсюдження наркотиків, підпал, вибух, отруєння або інші злочини, що істотно порушують громадський порядок [12].

Отже, для далекосхідних країн притаманна подвійна система положень щодо вирішення справ, які стосуються неповнолітніх осіб. Її заслужено характеризують як доброзичливу, називаючи прикладом сімейної моделі кримінальної юстиції. Вона охоплює як застосування засобів соціального захисту неповнолітніх осіб, якщо вони вдалися до вчинення того чи іншого виду правопорушення, так і на вжиття заходів кримінальної відповідальності, які застосовуються щодо дорослих осіб.

Висновки. Підсумовуючи, хочеться виділити найбільш сприятливі приклади для наслідування нашої державі:

а) спадкоємним для України міг би застосовуватися досвід країн ФРН, Франції та Японії, згідно з яким до неповнолітніх правопорушників застосовуються різноманітні заходи виховного характеру. За останні 30 років у процесі гуманізації кримінально-правового впливу виявлено тенденцію заміни орієнтації законодавців та правозастосовувачів у європейських країнах з каральних засобів ресторативними. Саме ця тенденція є домінуючою у європейському товаристві. Вона базується на ідеї, що неповнолітні правопорушники перебувають у складному становищі перехідного віку, недоліки соціалізації якого краще подолати заходами освітньої підтримки замість покарання;

б) підтримуємо позицію про відродження судів для неповнолітніх в Україні. Абсолютно зрозуміло,

що введення ювенальних судів у нашій державі вимагає вирішення цілої низки складних питань, зокрема, необхідна воля законодавця, фінансове забезпечення та нормативна база для правосуддя у справах неповнолітніх. Світовий досвід боротьби із злочинністю неповнолітніх, а також організації захисту прав дітей і молоді показує, що заходи, які робляться окремими структурами держави і громадськості, без координуючої ролі спеціально створених для цих цілей судів належного ефекту не мають.

Суди для неповнолітніх у зарубіжних країнах стали активно розвиватися з початку ХХ століття, вони були створені у США, Англії, Франції, Італії та інших країнах. Функціонування вказаних судів на сучасному етапі виходить із того, що неповнолітні злочинці мають бути виправлені, а не покарані. Такий підхід яскраво відображений у ст.122-8 КК Франції: «Неповнолітні особи, визнані винними у здійсненні злочинних діянь, стають об'єктом заходів захисту, допомоги, нагляду і виховання за умов і у порядку, встановлених окремим законом» [13, с. 82].

в) позитивно зарекомендував досвід країн романо-германської правової сім'ї щодо врегулювання питання призначення та відбування покарання неповнолітніми особами спеціально прийнятним актом, в основі якого лежить презумпція настання кримінальної відповідальності залежно від їх віку. Хоча неповнолітні особи мають власне інтелектуальне бачення світу, однак у них ще не сформований досить стійкий рівень фізичного, морального та психологічного розвитку, як у дорослої людини. Тому вказаний підхід допоможе якомога краще врахувати всі особливості неповнолітнього у разі вчинення над ним правосуддя.

Видається, що вищевказані зміни не тільки сприятимуть відповідності національного права міжнародним стандартам, але й забезпечать реальну можливість гуманізації відповідальності, допоможуть ресоціалізувати неповнолітнього, а не створити додаткові антисоціальні умови в оточенні осіб, які скоїли кримінальні діяння.

Список літератури:

1. Ветошкин С.А. Ювенальное право : учебное пособие. Екатеринбург : Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2008. 170 с.
2. Ordonnance N 45-174 du 2 février 1945 relative à l'enfance délinquante. (Dernière modification: 29 mars 2012). URL: <http://www.legifrance.gouv.fr>.
3. Rius A.V. Restorative justice in Spain: criminal legislation affecting juveniles and adults. Regulating restorative justice: a comparative study of legislative provision in European countries. Frankfurt : Verlag für Polizeiwissenschaft, 2012. P. 351.
4. Strafgesetzbuch (StGB). URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>.
5. Jugendgerichtsgesetz. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>.

6. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии) : сб. законодат. материалов / Н.А. Голованова, В.Н. Еремин, И.Д. Козочкин, Н.Е. Крылова, и др.; под ред. И.Д. Козочкина. Москва : Зерцало, 1999. 352 с.
7. Керимов Г.М. Шариат: Закон жизни мусульман. Ответы шариата на проблемы современности. Санкт-Петербург : «Издательство «Диля»», 2009. 512 с.
8. Закон об исламских уголовных наказаниях Исламской Республики Иран / пер. с перс. М.С. Пелевина. Науч. ред. А.И. Ахани. Предисл. Ю.Н. Волкова. Санкт-Петербург : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. 343 с.
9. Civil Code of the Islamic Republic of Iran of 23 May 1928. URL: [https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmainpage=search&docid=49997 adb27&skip=0&query=Civil%20 Code](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmainpage=search&docid=49997 adb27&skip=0&query=Civil%20Code).
10. Juvenile Act of Japan. URL: <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/printID=&re=02&vm=02&id=1978&lvm=02>.
11. Уголовный кодекс Японии / Науч. ред. и предисл. докт. юрид. наук, проф. А.И. Коробеева. Санкт-Петербург : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 226 с.
12. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / Под ред. А.И. Коробеева, пер. с китайского Д.В. Вичикова. Санкт-Петербург : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 303 с.
13. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. канд. юрид. наук, доц. Л.В. Головки, канд. юрид. наук, доц. Н.Е. Крылова; пер. с фр. и предисл. канд. юрид. наук, доц. Н.Е. Крыловой. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2002. – 650с.
14. Закон об уголовном праве Израиля / Предисловие, пер. с иврита: магистр права (LLM) М. Дорфман; науч. ред. к.ю.н. Н.И. Мацнев. Санкт-Петербург : Изд-во Р. Асланова «Юридический Центр Пресс», 2005. 268 с.

Polonka I.A. AGE CRITERIA OF SUBJECTS OF OBJECTIVE ILLEGAL ACTION: THEORY AND ANALYSIS OF INTERNATIONAL PRACTICE

The article analyzes the legislation of foreign countries on determining the age criterion of subjects of unlawful acts. Grounds for the differentiation of juvenile responsibility by age are explored in Romano-Germanic, Anglo-American, religious legal and Far Eastern legal families.

The author's suggestions, which may be useful for improving the institute of unlawful activity in this field, are shown, namely: a) the experience of the countries of Germany, France and Japan could be used as a successor for Ukraine, according to which various educational measures are applied to juvenile offenders. It is this tendency that is dominant in European society. It is based on the idea that juvenile offenders are in a difficult transition, the disadvantages of socialization being better overcome by educational support instead of punishment;

b) we support the position on juvenile court revival in Ukraine. World experience in combating juvenile delinquency, as well as in the protection of the rights of children and young people, shows that the measures taken by individual structures of the state and the public do not have the proper effect without the coordinating role of specially designed courts for this purpose; c) positively recommended the experience of the countries of the Romano-German legal family regarding the settlement of the issue and punishment of minors by a specially adopted act, based on the presumption of criminal liability depending on their age. Although minors have their own intellectual vision of the world, they do not yet have a sufficiently stable level of physical, moral, and psychological development as an adult. Therefore, this approach will help to take into account as much as possible all the features of a minor in committing justice.

Key words: *objective unlawful act, minor, foreign legislation, age of criminal responsibility, punishment.*